

COMUNICAREA INTERPROFESIONALĂ DINTRE JUDECĂTORI ȘI AVOCAȚI. RESPONSABILITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

Inițierea ciclului de Conferințe organizate în comun de judecători și avocați în aplicarea *Avizului nr. 16 (2013) privind relațiile dintre judecători și avocați, adoptat de Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE)* nu a fost privită cu aceeași "măsură" de entuziasm de toți avocații. Scepticismul ori experiența sau interesele proprii au fost favorizate și de provocările mediatice care incitau cu tot dinadinsul la un "protest al avocaților" la începutul lunii septembrie 2014, exact în perioada premergătoare dezbaterii și aprobării de către Secția de judecători a Consiliului Superior al Magistraturii a propunerii de participare a Consiliului Superior al Magistraturii și a Institutului Național al Magistraturii în Proiectul înaintat de reprezentantul României în Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) și Uniunea Națională a Barourilor, după ce o primă Conferință își verificase utilitatea "formatului" la 5 iunie 2015, la București.

Demersul a fost inițiat cu dorința manifestă de a contribui la formarea unei mentalități noi privind relațiile dintre profesioniștii dreptului care trebuie să identifice modalitățile cele mai adecvate de a lucra împreună și de a înlătura barierele de comunicare interinstituțională.

Din perspectiva Corpului de avocați, inițierea Proiectului s-a făcut cu intenția manifestată ostentativ de a restabili, instituțional, tradițiile comunicării și conlucrării directe a judecătorilor și avocaților prin dialog deschis, vădit distorsionat de vremuri, ori de opțiuni legislative care au separat reconversiile profesionale ale judecătorilor și avocaților fie din rațiuni ce țin de accesul în profesii și preocuparea Statului de formarea profesională inițială exclusiv a celor care exercită funcțiile judiciare și de acuzare în procese, fie prin "trecerea" fiecărei profesii prin situații care au determinat adoptarea Avizului 16(2013), pe baza expertizei, inclusiv a Barourilor din Paris și din Italia.

Retrospectiva experiențelor fiecărei Conferințe comune confirmă că tradiția culturală a avocaturii române și-a verificat și a dovedit rezistența în timp prin respectul istoriei profesiei, care deși a fost încurcată de obstacole diverse, le-a surmontat cu sprijinul magistraților. Memoria colectivă a înregistrat aportul real al magistraților la menținerea identității și continuității profesiei de avocat în condițiile în care totdeauna avocații au luptat pentru menținerea independenței justiției, iar independența justiției nu a putut fi menținută fără independența profesiei de avocat!

A existat și o parte protocolară și de transmitere de mesaje instituționale în cadrul Conferințelor. Aceasta a avut importanța sa. Esențială a fost însă redescoperirea elementelor comune de cultură profesională, bază a reîntoarcerii la "repere" și experiențe concrete care au permis identificarea căilor prin care dreptul forței nu poate și nu trebuie substituit forța dreptului într-un autentic stat de drept.

Dezvoltarea Proiectului a fost favorizată și de schimbarea profundă și reală a unor paradigme de gândire a instituțiilor juridice pe care Noile Coduri o determină. În condițiile în care au intervenit instituții juridice noi, fără tradiție în practica dreptului român, se impun alte modele de bune practici.

S-a demonstrat în concret că este nevoie de o schimbare a construcției spațiului juridic național pentru ca activitatea judiciară să confere încredere justițiabilului european într-un spațiu judiciar comun edificat pe baza unor principii cât mai apropiate, dar care cultivă respectarea spațiilor culturale ale națiunilor europene, din care fac parte și tradițiile juridice, inclusiv cele ce aparțin domeniului de conlucrare dintre judecători și avocați.

Proiectul a demonstrat că avocatul îndeplinește – sau ar trebui să îndeplinească – trei roluri care adeseori se suprapun, deși ele sunt îndeplinite separat. Judecătorul percepe avocatul ca „*tehnician experimentat*”, care oferă clienților lui acces la mecanismul complex al legii. Avocatul are rolul de „*sfătuitor înțelept*”, care este obligat să își ajute clienții să înțeleagă *nu numai ceea ce este legal*, dar, mai ales, *ceea ce este just*. Adesea, avocatul este actor, dar și factor final de decizie (veritabil *decident*) în probleme importante, inclusiv cu privire la tactica și strategia de apărare într-un proces.

Dialogul profesiilor a confirmat că munca avocatului, ca și practica profesiilor juridice, se dezvoltă ca o activitate care adesea depășește sfera strictă a cunoașterii și aplicării stricte a dreptului. Practica profesiilor juridice ține în mare măsură de domeniul *experienței de viață*. Pentru ca avocații să își îndeplinească în mod eficient aceste responsabilități, trebuie să beneficieze de o gamă largă de „competențe complementare”, care suplimentează și extind competențele fundamentale ale raționamentului juridic și analizei, predate și însușite, în mod tradițional, în facultățile de drept și în școlile juridice, de orice tip. Aceste competențe complementare sunt dezvoltate de practica avocațială.

Discuțiile purtate în cadrul conferințelor, alături de realizarea obiectivelor formării profesionale comune prin examinarea și dezbaterile variantelor de interpretare și rezolvare a problemelor ce au făcut obiectul comunicărilor științifice de practicieni, judecători și avocați, au demonstrat că este esențial să se înțeleagă de către toți profesioniștii dreptului implicați în aplicarea legii că avocatul își folosește aptitudinile de analiză juridică și cunoștințele cu privire la sistemul juridic și materia de drept incidentă în cauze concrete, pentru soluționarea problemelor juridice care sunt totdeauna

cruciale pentru cel asistat sau reprezentat. S-a dovedit că există deprinderi profesionale specifice muncii avocaților pentru identificarea problemei de rezolvat, pentru analiza acesteia în dialog profesional cu clienții, deprinderi specifice pentru redactarea de acte cu conținut juridic realizate din perspectiva apărării, pentru negociere extrajudiciară, pentru susținerea cauzei, ceea ce implică un grad crescut de expertiză în domeniul dreptului material și procedural, uneori foarte sofisticată. Dialogul a demonstrat că, în activitatea ambelor profesii, este inclus un mare procent de raționament logico-juridic, de creație, pentru că legea poate avea ambiguități, iar adesea rațiunea reală a acesteia se ascunde în spatele doctrinei.

S-a dovedit că un bun avocat va apela, fără îndoială, la propria judecată în consilierea clientului cu privire la probabilitățile de evaluare a diferitelor rezultate judiciare, atât în privința a „ceea ce este legea”, cât și în soluționarea problemei cardinale: „care sunt faptele relevante”? Chiar dacă, în final, avocatul lasă clientului, astfel conștientizat, decizia cu privire la calea de urmat (presupunând că aceasta este conformă legii), este neîndoielnic faptul că Proiectul a demonstrat că punerea în practică a experienței de specialitate a unui avocat reprezintă punctul esențial al carierelor din ce în ce mai specializate ale unui număr tot mai mare de avocați, corespunzător specializării judecătorilor.

Proiectul a demonstrat că, spre deosebire de judecători, numai avocaților li se solicită, în multe împrejurări, să răspundă la întrebarea pe care totdeauna avocatul o formulează într-un dialog interior cu privire la o anumită strategie procedurală: calea aleasă „este legală?”, „este justă?”; și, în fine, „ce ar trebui să fac?”. Dilemele profesionale sunt obișnuit nemărturisite, dar sunt "deconspirate" în discuțiile libere. În dialogul dintre avocați și judecători se configurează idei diferite în răspunsul la întrebarea: „este just ceea ce face avocatul?”.

Dialogul profesiilor a dezvăluit fațeta nevăzută a muncii avocatului: aceea de prim judecător a cauzei clientului său! Furnizarea de către avocat a unui raționament corect transmis clientului cu privire la strategia de urmat, chiar și cu privire la aspectele tehnice juridice, este totdeauna necesară. Această consiliere făcută de avocat – fie la solicitarea clientului, fie din propria inițiativă a avocatului - este prezumată drept „conformă dreptului pozitiv și împrejurărilor de fapt” și este totdeauna supusa aprecierii motivate din partea judecății. În final, dialogul apărării cu judecata dobândește răspunsul judiciar: dacă apărarea justitiabilului a fost "justă"; dacă apararea tehnica a fost "corectă"!

Pentru fiecare caz în parte consilierea are totdeauna o certă complexitate și un grad de dificultate pentru că decizia avocatului este subsumată unui context de factori juridici și extra-juridici, relevanți și uneori decisivi pentru procesul de înțelegere de către client a demersului judiciar al avocatului. În acest rol al avocatului - acela de "sfetnic al clientului" - este inclus totdeauna, rolul avocatului de mediator, nu doar de consultant. Adesea, alegerea dintr-o multitudine de abordări pentru realizarea unei

tranzacții sau implementarea unei strategii de soluționare a litigiului implică "diferende" de opinii între avocat și client.

Proiectul a demonstrat participanților că judecata în care sunt implicate părți asistate de avocat se desfășoară față de persoane care au fost deja consultate juridic, care au răspuns la întrebarea finală «*care ar trebui să fie calea „justă” de acțiune, în funcție de lege și circumstanțele actuale?*» Este vorba despre persoane care au un prag de așteptare bazat pe predictibilitatea rezultatelor legale ale demersurilor de apărare, mai puțin interesate de formalitățile judecăților, extrem de sensibile la imparțialitatea judecății dar gata să "sanționeze" orice manifestare de prejudecată!

În aparență activitatea avocatului este subordonată soluționării unor cauze particulare, "aici" și "acum"! Proiectul a demonstrat însă că, permanent, avocatul își pune problema și a ceea ce este "just", în sensul a ceea ce ar trebui să fie în viitor legislația, dacă ar trebui să se încerce să se demonteze o reglementare sau să se propună una nouă, dacă viața impune în evoluția ei o altă interpretare a aceleiași dispoziții legale sau dacă este necesară corectarea soluțiilor judiciare neunitare.

Numeroase aspecte dezvăluite în cadrul discuțiilor dintre judecători și avocați au clarificat, mai eficient decât încercările doctrinare, "munca avocatului" reflectată în onorariile solicitate a fi desocotite cu titlu de "cheltuieli de judecată", deoarece cunoașterea realității este de natură să înlocuiască concepții sau informații deformate ori incomplete!

Conferințele au demonstrat că interacțiunea în timpul judecății trebuie să respecte standarde globale de conduită, dintre care unele nu sunt impuse prin lege. Când unul dintre actorii "scenei judiciare" încalcă standardele etice principale ale conlucrării pe baza legii, această încălcare trebuie analizată din perspectiva soluțiilor adoptate pentru activități asemănătoare înregistrate în trecut ori faptele trebuie supuse întrebării a "ceea ce ar trebui să fie" just/ corect/ echitabil/ etic!

Dezbaterile au identificat factorii cei mai relevanți ai raporturilor ce pot influența practicile și reacțiile neconforme cu etica în raporturile dintre avocați și clienți, în special în activitatea profesională propriu-zisă. Proiectul a demonstrat că, în relațiile lor, judecătorii și avocații trebuie să aibă în vedere o mare varietate de factori, ce trec dincolo de sfera a ceea ce este "just" să se întâmple în activitatea concretă de desfășurare a justiției, în funcție de fapte, legislație și împrejurări concrete, de influența altor factori instituționali, politici, economici. Nu pot fi ignorate importanța reputației, eticii profesionale și chiar a mass-mediei. Înțelegerea obiectivelor explicite sau implicite ale judecății și ale apărării, sugerarea de practici alternative conforme cu etica profesiilor s-au dovedit a fi soluții pragmatice, preferabile elaborării unor simple recomandări sau unor soluții pur legale, excesiv de restrictive.

Echilibrul dintre ce este "just" pentru părți și nu doar "ce este legal" pentru acestea s-a identificat totdeauna dificil. S-au identificat facil soluții pentru ceea ce "este just" în sensul de ceea ce ar trebui să fie adoptat pe "temeiuri prudentiale", dar și ceea ce poate fi o combinație a unor elemente prudentiale cu concepte morale, cum ar fi: loialitatea față de lege, transparența sau echilibrul puterii de administrare a procedurii judiciare și, mai ales, respectul pentru demnitatea personală.

S-a demonstrat că este de preferat, cu siguranță, identificarea unei soluții de mijloc corespunzătoare între "fezabil" și "dezirabil", deoarece "frustrarea" și "alienarea" nu profită nimănui. Concluziile au fost de fiecare dată că o apărare rezistentă, bazată pe competențe profesionale reale și pe respectul valorilor etice este preferată unei apărări obediente, incapabilă să opună exigenței fără bază legală o exigență bazată pe știință și pricepere, aptă să impună ordinea și liniștea fără represalii și fără "tactici" apte să creeze suspiciuni.

Factorii ce influențează analiza și recomandările raporturilor dintre judecători și avocați, cu privire la ceea ce "este just" – în sensul a "ceea ce ar trebui să fie" – sunt de o complexitate aparte. Adesea, în practica aplicării dreptului, astfel de relații nu pot fi descifrate exclusiv din perspectiva fiecărei profesii, deoarece profesioniștii dreptului nu dețin încă monopolul experienței cu privire la factorii-cheie care pot ameliora și îmbunătăți interacțiunea dintre judecători și avocați. Oameni cu altă specializare de bază – cum ar fi economie, științe politice, comunicare, sociologie, psihologie – pot aduce, de asemenea, alte perspective importante a fi luate în considerare în consiliere cu privire la ceea ce ar trebui să fie just în aceste relații. Experiența organizațiilor profesionale ale judecătorilor și avocaților, deopotrivă, poate favoriza constructiv dialogul interinstituțional.

Proiectul a demonstrat că, deși paradigma "profesiei de avocat" este că avocatul servește clientul, în realitate, datorita poziției sale profesionale sau a poziției conferite de lege, adeseori avocatul este *lider de facto* al unor situații concrete, mai ales în proces, unde nu pot fi neglijate veritabile competențe organizatorice ale avocatului: viziune, planificare, buget, managementul proceselor, echilibrul resurselor. Pentru toate acestea sunt necesare și aptitudini generale de conducere, nu doar aptitudini juridice. Adesea, avocații iau ei înșiși decizia, fie la solicitarea clientului în acest sens, fie pentru că sunt sub presiunea timpului, fie cu privire la probleme ce impun decizii tactice, fie în legătură cu modul în care ar trebui să relaționeze cu părțile adverse în litigiu, fie cu privire la punerea în practică a unor veritabile disponibilități procesuale (inclusiv cu privire la "recuzare"!).

Publicul are reprezentarea că un avocat experimentat, deținând competențe extinse, formate prin experiență îndelungată, este cu siguranță la fel de calificat în domeniul dreptului ca și un judecător.

Este greu de a acționa astfel încât rolul rezervat de lege "oamenilor

legii" să fie corect perceput.

Date fiind rolurile de tehnician, sfătuitor și lider de facto, responsabilitățile etice ce revin avocatului sunt în egală măsură la fel de vaste ca cele ce revin judecătorului.

Sursa responsabilităților etice ale avocaților rezultă atât din calitatea de specialiști calificați în domeniul dreptului, cât și din statutul lor prezumat de cetățeni cu educație juridică atestată prin titlul profesional de avocat, perceput, de regulă, ca "om al legii". Responsabilitatea etică este bazată pe un contract social implicit între avocați și restul societății, de esența oricărei societăți în care există democrație bazată pe lege. În interesul propriu superior al instituțiilor în care avocații își desfășoară activitatea, avocații au obligația de a evidenția permanent rolul legii, al regulamentelor și normelor de drept ca fundament și expresie a politicilor publice pe care, deopotrivă, democrația constituțională și statul de drept le impun. Îndeplinirea acestei obligații este și expresia exercitării *dreptului la liberă exprimare, principiu fundamental al exercitării profesiei independente de avocat*.

Proiectul a făcut cunoscut statutul privilegiat pe care îl are avocatul: acela de "profesionist", căruia îi revin obligații explicite și implicite de protecție a intereselor clienților, de promovare a supremației legii și, în general, de furnizare a serviciilor de interes public.

Proiectul a evidențiat că avocatul este perceput fie cu o viziune etică relativ restrânsă, ce acordă importanță crucială datoriei avocatului de a apăra interesele personale ale clienților, fie cu o viziune mai largă, în care avocații sunt priviți ca „preoți ai legii”, având obligații extinse cu privire la norma de drept și interesul public, cu rol de mediator între puterea judecătorului și cel chemat în justiție. S-a exprimat și opinia că întreaga idee a eticii juridice pe care o expun în public avocații când este vorba despre profesia lor este în mare parte o prefăcătorie ce funcționează, în principal, ca paravan pentru interesul propriu al avocaților sau pentru alte interese, "obscure", ce controlează sau în baza cărora funcționează în concret justiția și configurează incorect, doar pentru publicul neavizat, "de formă", raporturile "neapărat, doar ideale" dintre judecători și avocați.

Indiferent de plusurile sau minusurile Proiectului, acesta are o importanță semnificativă, deoarece a permis analiza modului de interacțiune dintre profesia de judecător și profesia de avocat, într-un anumit context, la toate nivelurile carierelor acestora și a evidențiat:

1. responsabilități față de sistemul judiciar și supremația legii, fundamentul democrației politice, economice și constituționale, inclusiv contribuția profesiilor juridice la liberul acces la justiție și întărirea supremației legii și a instituțiilor juridice în România, precum și eforturile de susținere din partea tuturor decidenților a carierelor profesionale ale

judecătorilor și avocaților în îndeplinirea propriilor responsabilități profesionale ale celor implicați;

2. responsabilități de asigurare a mediului favorabil formării și dezvoltării unor bune practici profesionale, cultivării valorilor etice ale fiecărei profesii;

3. responsabilitățile judecătorilor și avocaților față de propriile instituții organizate legal, cărora le aparțin, inclusiv pentru realizarea unor comunicări libere cu respectarea deontologiilor profesionale ale celor implicați, pentru ca încrederea în valorile justiției, bazată pe legea înțeleasă ca regulă "spusă de judecător" într-un caz concret să aibă temelie etică profundă.

Nu dorim să sugerăm că orice avocat poate – sau ar trebui – să respecte toate aceste responsabilități în mod egal și în orice context. În multe situații, aceste responsabilități etice sunt complementare, în altele pot fi tensionate, sau chiar conflictuale.

Avocații vor fi puși adesea în poziția ingrată de a alege care dintre aceste responsabilități vor avea întâietate în determinarea anumitor metode de acțiune. Avocații specializați în drept penal ce asigură apărarea, de exemplu, consideră în general că au, în anumite cazuri specifice, obligații mai mari în a proteja interesele clienților – și mult mai puține obligații de a respecta supremația legii sau interesul public – decât avocații care consiliază companii cu privire la conformitate cu normele de drept, unde contextul material și procedural al activității avocatului diferă foarte mult.

Nu există în prezent și nu a existat vreodată, "o credință unică și adevărată" a exercitării etice a profesiei de avocat. De-a lungul istoriei, avocații și-au fundamentat responsabilitățile etice pe tradiții ce sunt în egală măsură "progresive" și "conservatoare", bazate pe faptul că profesia juridică presupune obligații normative ce urmează îndatoririle evocate mai sus.

Nu credem că există o cale unică de urmat pentru fiecare avocat sau fiecare judecător în vederea atingerii unor obiective de aceeași natură!

Proiectul a demonstrat că, în toate situațiile, avocații trebuie să ia în considerare postulatul ca acțiunile lor trebuie să se încadreze în interpretarea rezonabilă a "limitelor legii" și că avocații au permanent obligația de a participa la acțiunea de reformare a cadrului juridic, pentru a servi mai bine obiectivul salvărdării drepturilor și interesului public în administrarea echitabilă și eficientă a justiției.

Proiectul a demonstrat că rolul profesiilor juridice este diferit atât sub aspectul principiilor și regulilor de procedură pe care avocatul și judecătorul le abordează "în chei diferite", cât și sub aspectul regulilor deontologice. Orice limitare a interpretărilor regulilor profesionale, a căror adaptare în timp evoluează odată cu practica și experiența, dar și cu schimbările intervenite la

nivelul societății, exclude încorsetarea în "practici comune", care ar putea duce la confuzii cu privire la rolul fiecărui participant la actul de justiție – judecător, avocat - și chiar la afectarea independenței fiecărei profesii, concepută diferit, dar desemnată prin aceeași terminologie.

Este decisivă înțelegerea, dar și afirmarea programatică a rolului fiecărei profesii în actul de justiție, în conformitate cu principiile comune ale acestora: respectarea legii, secretul profesional, integritatea și demnitatea, respectul pentru justițiabili, competența, echitatea și respectul reciproc. Este cert că avocații au un rol *esențial* "în asigurarea aplicării legii, respectului drepturilor și garanțiilor fundamentale ale justițiabililor" și nu numai "*semnificativ*"!

Rolul diferit al avocaților, judecătorilor, procurorilor nu trebuie confundat cu "bunele practici" în interpretarea și aplicarea instituțiilor juridice.

Relațiile dintre judecători și avocați trebuie să se bazeze pe înțelegere reciprocă cu privire la rolul fiecăruia, pe respect reciproc și pe independența unora față de ceilalți.

Proiectul a urmărit și urmărește crearea unor relații interprofesionale pe termen lung, având la bază o formare comună și năzuința respectării promisiunilor făcute în spațiul public. Iată de ce profesia de avocat își exprimă convingerea că Proiectul devine viabil dacă devine tot mai pragmatic și dacă nu este estompat de activism, dobândind tot mai multă eficiență prin caracter lucrativ, la nivelul generațiilor diferite de judecători, procurori și avocați, la nivel regional și local.

Acesta este consensul larg la care recurgem după parcurgerea ciclului de Conferințe reunite într-un volum dedicat Proiectului!

Ne exprimăm convingerea că orice document încheiat între reprezentanții profesiilor, bazat pe rezultatele unei lucrări de bună credință pentru configurarea programatică a dialogului interprofesional, se va dovedi lucrativ și va dobândi valențe formative în plan educațional, numai dacă se va reflecta și în practică și nu va rămâne doar un "moment" al unui eveniment înregistrat ca deosebit de util pentru reforma reală a mentalităților, fără de care nu se poate vorbi de o justiție făcută în interes superior.

Av. dr. Gheorghe Florea

Președintele U.N.B.R.